

A rendszerszintű betegség láttatása

Mihael Milunović képzőművészeti víziói

Mihael Milunović Párizsban élő képzőművész a világpolitika és a társadalmi mozgalmak nyelvét vizuális eszközökkel fejezi ki. Festményei egyre mélyebbre ásnak e rendszerek mechanikájában, feltárva „sötét, láthatatlan és összetett” belső működésüket. Napjainkban, amikor a vizualitás elsődleges eszközeül szolgál a világ értelmezésének, Milunović felismeri a festészet fontos szerepét. Összetett alkotásai több jelentésréteget is kínálnak, egy olyan zónába kalauzolják a befogadót, ahol új ismereteket, látásmódokat és válaszokat kap, ahol valóban felszínre tudja hozni kíváncsiságát, és el tud szakadni önmagától. Ha ez egyáltalán lehetséges...

SA: A társadalmi és politikai kérdésekre összpontosító, a földrajz, a különféle gépek és gépezetek, illetve a klasszikus festészet iránti érdeklődés mellett olyan látványelemekkel is operálsz, amelyek a valóságunkkal kapcsolatos személyes megfigyeléseid újra feltalált, átalakított és némileg misztifikált változatai.

Mihael Milunović: Az úgynevezett „objektív valóságunk” médiafelületeken átszűrt és átészteztizált jelensége kimeríthetetlen inspirációforrást jelent számomra. Az a benyomásom, hogy a személyesen megélt valóság leértékelődik a manipulált társadalmi-mediális valóságokhoz képest. Ez hozzájárul egy jelenséghez, ami az *Alice Csodaországban* tükörhelyzetét idézi - egyidejűleg adja a valóság tükörképét és fénytörését. Az általam tudatosan alkalmazott vizuális elemek arra szolgálnak, hogy a szereplők és a dolgok közötti kapcsolatok valódi lényegét és valódi természetét hordozzák és fedjék fel. A narratíva, amelyet a művek kontextusán belül szövök, nem azért bontakozik ki, hogy egy előre meghatározott érzelmet keltsen, mint a média által sugallt valóság, amely hajlamos a nézőt irracionális szinten megszólítani, hanem hogy mélyebbre vonzza, egészen a forrásig, és megértést nyújtson, ami véleményem szerint sokkal fontosabb, mint az alkalmi, egyfajta ideiglenes empátia kicsiholása. Jelenünk egyik

kihívása a személyes élmények, emlékek, érzelmek megőrzésében és átértékelésében rejlik, mert ezek lényünk legértékesebb és egyben legtörékenyebb szegmensei. Hiszem, hogy a művészetnek egyszerre funkciója és ereje, hogy képes megváltoztatni az adott valóság paramétereit, és meg tudja nyitni mélyebb és alapvetőbb tartalmak felé, amelyek közelebb viszik az embert a valódi lényegéhez.

↑
Mihael MILUNOVIĆ: *Gamechanger*, 2021,
olaj, vászon, 100×81 cm
A művész jóvoltából

SA: Régóta foglalkoztatnak a különféle konfliktusok, perspektívák, valóságok a közép-európai térséget illetően?

MM: Közép-európai gyökereimből fakadóan a válaszom igen. A történelem mindig

jelen van ebben a régióban, különösen a Balkánon. Közép-Európa egy nagy keresztződés, szemtanúja volt a különböző kultúrák termékeny felvirágzásainak, ugyanakkor a véres háborúkra, pusztításokra és száműzetésekre is rálátása volt. Munkáimban vastagon foglalkozom a történelemmel, amit egy tágabb kontextusban meg is kérdőjelezek. Tulajdonképpen a hatalmi ideológiák és a társadalmak közötti kapcsolódási pontokat és határvonalakat kutatom. Példaként említhetném az építészetet, amire gyakran hivatkozom a festményeimben is. Az építészet tökéletes példa arra, hogy az ideológia látható tárgyként materializálódik, egyszerre rendelkezik szerkezettel és funkcióval. Közép-Európa tele van a 20. századi progresszív építészet még mindig álló maradványaival, modernista, neoklasszicista, szocialista és brutalista konstrukciókkal. Az ideológiák egy ponton „elpusztultak”, de a „külső burkolatuk” a jelenleg is használt épületek köré szerveződve megőrződött. Az ideológiai űrt valami más tölti ki, és én azt kutatom, hogy pontosan mi ez. Milyen funkciót és üzenetet hordozhatnak ezek az entitások korunkban?

Az identitás a másik téma, amely különösen érdekel, ezért használom az egyén társadalomban betöltött szerepét és egy-

ben a tömegben való elhanyagottságát jelölő szimbólumot, a zászlót. Különböző színeket egymás mellé rendezve összezavarom a nézőt ebben az identifikációs játékban. Mindannyian felismerünk egy tárgyat anélkül, hogy ismernénk a jelentését vagy hogy képesek lennének „olvasni” azt. Ugyanez a helyzet a képzeletbeli zászlókkal, amelyek valójában nem léteznek, a felismerés aktusa miatt azonban a valóságos zászlók auráját öltik magukra. A színek rejtett kódot alkotnak. Az eljárással bemutatott valóságot egy alternatív univerzum birodalmába pozicionálom, ahol más törvények és szabályok érvényesek.

SA: Mit jelent számodra az objektív valóság megértése?

MM: Komoly kutatást és mélyreható ásatásokat. Olyan korban élünk, amelyet elárasztanak a nem hiteles vélemények, sokakat a tudás látszatát keltő, gyors információs hálózatok által nyújtott, többnyire szubjektív analógiákra épülő látszatismeretek tévesztenek meg. Ezek a gyors információk úgy gyűlnek össze, mint a kopások az elérhető tudás felszínén, de mivel gyorsak, nincs sem hely, sem idő megvizsgálni az egyes pontok hitelességét. Mindez így csupán a „tudás benyomását” kelti, valódi tudást nem nyújt.

Igyekszem időt szánni arra, hogy valóban a lehető legmélyebbre hatoljak bizonyos, az objektív valóságból fakadó jelenségek megértésében, és elegendő valódi ismeretet gyűjtsek velük kapcsolatban. Ez néha hosszú és nehéz munka, de a végén mindenképpen kifizetődik. Igyekszem teljes mértékben megérteni, ami körülvesz, és megérteni a dolgokat működtető, mélyen rejlő mechanizmusokat. Ehhez jó és éles szemre van szükség, amely nemcsak a teljes kép átlátására képes, hanem, ahogy mondani szoktam, arra is, hogy a szemétkupacban felismerje a gyémántot.

SA: Az emberi formában létező embertelen természet ábrázolása alapvetően fontos számodra.

MM: Karaktereim, akik már évek óta megjelennek a festményeimben és rajzaimon, idővel különböző kategóriákba sorolódtak. Nem tekintem őket „képzeletbelinek”, hiszen valóban léteznek. Csak azért nem látjuk őket csupasz valójukban, mert társadalmi és neveltetési kondicionáltságunk nem teszi ezt lehetővé. Nem emberiként, alapvető emberi tulajdonságaiktól megfosztottakként jelennek meg. És ennek a spektrumnak még nincs vége: az elliptikus, a gyémánt-, a szar- és a nyálkafejűek mellett a jövőben minden bizonytalansággal néhány új karakter is feltűnik majd.

Mihael MILUNOVIĆ: *Feast*, 2021, olaj, vászon, 210×140 cm
A művész jóvoltából

Mihael MILUNOVIĆ: *Master of the Beasts*, 2020, olaj, vászon, 114×146 cm
A művész jóvoltából

←

a kortárs művészet és kultúra lefedhet, és amely hozzájárulhat a különböző országok vagy régiók kreatív potenciáljához is. Ez a fentiek általános megítélését is megváltoztatná.

Ehhez azonban különféle stratégiák alkalmazására volna szükség. A rossz stratégiák javíthatók, de ha még azok sincsenek, akkor újakat kell kitalálni és bevetni. Ehhez elmékre és emberekre, időre és eszközökre van szükség. A volt Jugoszláviáról különösen az a véleményem, hogy potenciális aranybánya, ha a kortárs művészetről beszélünk, és még mindig nem kap elég figyelmet. Történt már némi munka a közép-európai avantgárd és a nyugat-európai mozgalmak összekapcsolásában, de a kortárs művészet tényleges, élő áramlatait még meg kell magyarázni és megfelelő módon bemutatni, hogy megértsük, és a megfelelő helyre kerüljenek.

SA: A megrögzött előítéletek, az információhiány, a történelmi és politikai valósággal, valamint a térségben jelenleg is zajló radikális politikai változásokkal kapcsolatos, esetenként kissé naiv elképzelések mindmáig akadályozzák a közép-európai kultúrák és művészet pontos és hiteles olvasatát.

MM: Az előítéletek vagy sztereotípiák mindig váltakoznak; ez szinte soha nem egyoldalú helyzet. Jellemző, hogy a történelmi gyökerű félelmeket Nyugat-Európában, például az Oszmán Birodalom által a kontinensre importált iszlám hit betörését, amely Délkelet- és Közép-Európán keresztül érkezett, romanticizálták, mint ahogyan Bram Stoker tette a Drakulában, ahol a fertőző és vérszívó vámpírok a maguk képére „változtatják” a civilizált és rendezett nyugat-európai polgárokat. Közép-Európa és a Balkán több mint fél évezreden át a nyugati egzotikum és fantázia tárháza volt, ahol a régi sztereotípiákat újak váltották fel – az iszlám fenyegetést és a vámpírokat például a globális kommunizmus veszélye.

Úgy gondolom, hogy a nyugat-európai kultúra nem ismeri a közép-európai kortárs művészetet, és valószínűleg ezért tekintik kisebbnek vagy perifériálisnak, olyasvalaminek, amiből hiányzik a kronológiai kohézió – amit a legtöbben, akik így gondolják, az ötvenéves kommunizmus hibájának vélnék –, de azt hiszem, hogy ez lényegében politikai és gazdasági nézőpont. Másrészt a Közép- és Délkelet-Európában gyökerező sztereotípiák a nyugati világról, annak kincseiről és gazdagságáról, militarizmusáról, hideg racionalizmusáról és rendre való törekvéséről fenntartják az ősi megosztottságot, a múlt századi falakat és függönyöket. Furcsa módon az elmúlt száz évben Közép- és Délkelet-Európából nyu-

SA: Mikor és miért döntöttél úgy, hogy Párizst választod Belgrád helyett?

MM: Azt kell mondanom a véletlenek és a különös fordulatok után, hogy nem én választottam Párizst, hanem Párizs választott engem. Akkoriban, a 90-es évek elején Spanyolországban akartam folytatni a posztgraduális tanulmányaimat, de aztán a jugoszláviai háborúk meghiúsították a terveimet. Csapdába estem a háború sújtotta országban, és négy nagyon nehéz évet töltöttem azzal, hogy állandóan költözködtem és bujkáltam a katonai rendőrség és a különböző félkatonai csoportok elől, amelyek mozgósítani akartak. Nem voltam hajlandó háborúba menni, ezekben az években csak a túlélésre és az ép elmém megőrzésére koncentráltam. 1995 kora tavaszán kaptam egy üzenetet az akkori Francia Kulturális Központtól, hogy egy ösztöndíj vár rám.

A háború kitörése óta függőben volt, és teljesen elfelejtettem, hogy a spanyol ösztöndíjjal párhuzamosan jelentkeztem erre is. Még ugyanezen év októberében útra keltem Párizsba, és ez mindent megváltoztatott. Az École Nationale des Beaux Arts-on végzett tanulmányaim során olyan professzorokkal találkoztam, mint Velickovic, Alberola, Boltanski, Tony Brown vagy Marina Abramović.

SA: Annak ellenére, hogy Európa elfeledett és elhanyagolt részei iránt időnként megnő az érdeklődés, Közép-Európa kortárs kultúrája alapvetően ismeretlen és bizonyos fokig félreértett marad.

MM: Sajnos ez igaz. Európa e részén a kortárs kultúrát nagyon gyakran elhanyagolja a hatalmon lévő politikai elit, amelynek nyilvánvalóan más prioritások vannak a fejében. Úgy tűnik, hogy nem értik vagy alábecsülik azt az erőt és hatósugarat, amelyet

gatra költözött művészek, köztük Brăncuși, Hantai, Moholy-Nagy vagy Kandinszkij, szinte teljesen megváltoztatták a nyugati művészetfelfogást és a művészettörténet megértését. Európa e két fele kétségbeesetten kiált egymásért, és elválaszthatatlanul összefonódik a létfenntartás örök láncolatában.

SA: Az utóbbi időben mintha sokkal inkább foglalkoztatnának globális, mint lokális kérdések, vagy bizonyos tekintetben ez mindig is így volt?

MM: Mindig is hajlamos voltam olyan művészi nyelvet használni, ami nem helyi dialektus, szóval igen, ez mindig is így volt. Álláspontomat bárki megértheti függetlenül a kulturális vagy társadalmi háttérétől. Ilyen kérdés a társadalmi fejlődés, amit én a stabil és szolidáris társadalom indikátoraként értelmezek, miközben azt láthatjuk, hogy ma azok az országok, amelyek ennek a fejlődésnek a modelljei voltak, romokban hevernek. A romokra nemcsak a dekonstrukció következményeként gondolok, hanem éppen ellenkezőleg, a teremtés következményeként is, hiszen ugyanúgy jönnek létre, mint az épületek, csak a romok éppen a káosz és a zűrzavar emlékművei. Az általam feldolgozott témák sokfélék, de mind az igazi emberi értékekről, az egyén világban való helyéről, az emberbe vetett hitről, a hatalom és az erő szimbólumairól, a természetbe és a jövőbe vetett reményeinkről szólnak.

SA: A festői gyakorlat mellett a művészi teljesítményed alappillére a fotó, az installáció és a videó. Mi határozza meg, hogy éppen milyen eszközökhöz nyúlsz?

MM: A mai művésznek teljes szabadságot kell kapnia a technológia és a kifejezési eszközök használata felett, ez az egyik legerősebb meggyőződésem. Csakhogy ennek feltétele van: a művésznek el kell sajátítania bizonyos technológiai ismereteket, és teljes felelősséggel kell használnia azokat, hogy kifejezhesse magát. A megszerzett képességeimtől, az érzékenységeimtől és a hangulatomtól függően csatornázom az ötleteimet, és a különböző médiumokon keresztül irányítom őket, amíg műalkotásokká nem válnak. Műveim különböző szinteken és formákban kommunikálnak a rajzoktól és kézzel varrott zászlóktól kezdve a nagy méretű fényképeken, plakátokon és festményeken át a szobrokig, gépekig és installációkig, de mindezek a szempontok ugyanabba az irányba mozognak, és lényegében összekapcsolódnak. Az én költői világom egy. Nincs felosztva médiakategóriákra, és ezek a különböző megközelítések csak az alap gondolatot mutatják meg különböző nézőpontokból.

SA: Képeid sokszor beszélnek a jelenünkben fellelhető erőszakról, az elnyomásról és a különféle manipulációkról.

MM: Emlékszem, hogy az újonnan épült bécsi MUMOK (Ludwig Múzeum) megnyitójára éppen néhány nappal 9/11 után került sor, ahol a *Mobile* című fotósorozatam is bemutatott. Ez volt a művészi életem első jelentős múzeumi szereplése, de az égő tornyokból felemelkedő komor árnyék ekkor már a művészet felett is ott lebegett. Emlékszem a megnyitó utáni kerekasztal-beszélgetésre is, ahol néhány múzeumigazgató lesújtóan megjegyezte, hogy ez talán az intézményi műgyűjtés végét jelenti. Pedig az erőszak mindig is az életünk részét képezte. Munkásságomon keresztül az erőszakot egyfajta rendszerszintű betegségként látatom. Az erőszak a világot uraló ragadozó elvek brutális és sajnálatos kifejeződése. A digitalizált média és a manipulált képiség nagymértékben kiforgatja a valóságot. Ezt próbálok kifejezni a „negatív világot” megjelenítő vízióimon keresztül egy megfordított árnyékvalóságot mutatva fel, amely a

dogmatikus vallás atmoszférájába burkolódik. Az érzeinket becsapják és összevarrják, talán jobban, mint valaha a történelem során.

A műalkotások készítésének, megőrzésének ellehetetlenedése, valamint alapvető és spirituális jelentőségének szertefoszlása, amitől 2001. szeptember közepén Bécsben annyira rettegetek a kerekasztal résztvevői, valójában soha sem történt meg, bár a közelmúltban még az egykori eseményeknél is drámaibb történeteket láthatunk. A valódi művészet, számtalan formájában és médiumában, mindig is döntő fontosságú lesz az ember belső szellemi énjének megőrzése és fenntartása szempontjából, és erős fegyver marad, amely komoly felfordulást hozhat. Ezzel egyidejűleg szeretném leszögezni, hogy a művészetem mindig is az emberi természetbe, az emberiségbe, a jószágba és a tudás megőrzésébe vetett bizalmam manifesztációja lesz.